

Установа адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар установы адукацыі
“Беларускі дзяржаўны
эканамічны ўніверсітэт”

 В.Ю. Шуцілін

15.05 .2020 г.

Рэгістрацыйны № УД 4426 - 20 вуч.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА
(прафесійная лексіка)

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для накірунку адукацыі

1-25 Эканоміка

для спецыяльнасцей

1-23 01 05 Сацыялогія

1-23 01 06 Паліталогія (па накірунках)

1-26 01 01 Дзяржаўнае кіраванне

1-26 02 01 Бізнес-адміністраванне

1-26 02 03 Маркетынг

1-26 02 05 Лагістыка

1-24 01 02 Правазнаўства

1-26 02 06 Рэкламная дзейнасць

1-26 02 02 Менеджмент (па накірунках)

1-31 03 06 Эканамічная кібернетыка (па накірунках)

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйных стандартаў па спецыяльнасцях АСВА 1-23 01 05-2013 Сацыялогія ад 30.08.2013, АСВА 1-23 01 06-2013 Паліталогія (ПА НАПРАМКАХ) ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 01-2013 Эканамічная тэорыя ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 02-2013 Эканоміка ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 03-2013 Сусветная эканоміка ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 04-2013 Фінансы і крэдыт ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 05-2013 Статыстыка ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 07-2013 Эканоміка і кіраванне на прадпрыемстве ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 08-2013 Бухгалтарскі ўлік, аналіз і аўдыт (па напрамках) ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 09-2013 Таваразнаўства і экспертыза тавараў ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 10-2013 Камерцыйная дзейнасць ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 12-2013 Эканамічная інфарматыка ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 13-2013 Эканоміка і кіраванне турысцкай індустрыяй ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 14-2013 Таваразнаўства і гандлёвае прадпрыемства ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 15-2013 Нацыянальная эканоміка ад 30.08.2013, АСВА 1-25 01 16-2013 Эканоміка і кіраванне на рынку нерухомасці ад 30.08.2013, АСВА 1-26 01 01-2013 Дзяржаўнае кіраванне дзяржаўнае кіраванне ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 01-2013 Бізнес-адміністраванне ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 02-2013 Менеджмент (па напрамках) ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 03-2013 Маркетынг ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 05-2013 Лагістыка ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 06-2016 Рэкламная дзейнасць ад 25.07.2016 ад 30.08.2013, АСВА 1-31 03 06-2013 Эканамічная кібернетыка (па напрамках) ад 30.08.2013, АСВА 1-24 01 02-2013 Правазнаўства ад 30.08.2013, АСВА 1-26 02 02 Менеджмент (па накірунках).

Складальнікі: Губская В.М, дацэнт кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Навасельцава І.І., дацэнт кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Старавойтава Н.П., дацэнт кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Шматкова І.І., дацэнт кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”, кандыдат філалагічных навук;

Агароднікава С.В., старшы выкладчык кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”.

Рэцэнзенты: Мельнікава С.М., загадчык кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт; Ненадавец А.М., прафесар кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”, доктар філалагічных навук, прафесар.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ

Кафедрай беларускай і рускай моў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”

Пратакол № 8 ад 26.03.2020 г.

Навукова-метадычным саветам установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт”

Пратакол № 5 ад 15.04.2020

Тлумачальная запіска

Вучэбная праграма дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” распрацавана для студэнтаў эканамічных спецыяльнасцей у адпаведнасці з адукацыйным стандартам.

Дысцыпліна “Беларуская мова. Прафесійная лексіка” з’яўляецца адным з важнейшых звёнаў у агульнапрафесійнай і спецыяльнай падрыхтоўцы спецыялістаў. Яе мэта – фарміраванне і развіццё пры дапамозе беларускай мовы (прафесійнай лексікі) кампетэнтнасці будучага спецыяліста ў прафесійнай сферы, авалодванне мовай як сродкам зносін, развіццё маўленчай дзейнасці, выпрацоўка ўмення свядома выбіраць моўныя сродкі ў адпаведнасці з сітуацыяй.

Задачы:

Лінгвістычныя:

- сістэматызаваць і паглыбляць веды пра беларускую мову як жывую, апрацаваную, унармаваную, дынамічную і адкрытую сістэму, пра яе нацыянальна-спецыфічныя рысы і законы;
- авалодваць мовай як сродкам зносін і інструментам пазнання.

Камунікатыўныя:

- фарміраваць уменні і навыкі выкарыстання беларускай мовы ў розных сферах зносін, у прыватнасці, авалодваць прафесійнай лексікай, што дазволіць свабодна арыентавацца ў тыповых сітуацыях будучай вытворчай дзейнасці;
- фарміраваць уменні пісьмова выкладаць свае думкі, з выкарыстаннем розных тыпаў маўленчага выказвання, фарміраваць уменне самастойна працаваць з эканамічнай і юрыдычнай літаратурай;
- авалодваць навыкамі напісання розных службовых папер (заява, распіска, аўтабіяграфія і інш.);
- фарміраваць уменне выступаць публічна (весці бізнес-гутарку, дыспут, спрэчку).

Склад кампетэнцый, якія фарміруюцца падчас навучання:

- *акадэмічныя кампетэнцыі;*
- *сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі;*
- *прафесійныя кампетэнцыі.*

Акадэмічныя кампетэнцыі

- АК-1. Умець прымяняць базавыя навукова-тэарэтычныя веды па беларускай граматыцы для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.
- АК-2. Мець лінгвістычныя навыкі (вусная і пісьмовая камунікацыя).
- АК-3. Валодаць метадамі сістэмнага і параўнальнага аналізу ўтварэння, ужывання беларускай і рускай тэрміналогіі.
- АК-4. Валодаць даследчыцкімі навыкамі.
- АК-5. Умець працаваць самастойна.
- АК-6. Быць здольным спараджаць новыя ідэі (крэатыўнасць).
- АК-7. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні

праблем.

- АК-8. Мець навыкі, звязаныя з працай з камп'ютарам – умець ствараць электронныя прэзентацыі, умець знаходзіць інфармацыю і карыстацца ёю для павышэння кваліфікацыі на працягу ўсяго жыцця.

Сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі

- САК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці і патрыятызму.
- САК-2. Валодаць здольнасцю да міжасобасных камунікацый.
- САК-3. Мець крытычнае мысленне.
- САК-4. Умець працаваць у камандзе.

Прафесійныя кампетэнцыі

- ПК-1. Валодаць навыкамі рацыянальных і эфектыўных маўленчых паводзін у розных сітуацыях прафесійных і справавых зносін.

- ПК-2. Эфектыўна выкарыстоўваць моўныя сродкі беларускай мовы ў практычнай дзейнасці.

- ПК-3. Адэкватна перакладаць навуковыя, спецыяльныя тэксты з рускай мовы на беларускую і наадварот, з улікам стылістычнай прыналежнасці і асаблівасцей лексіка-граматычнай будовы тэксту.

- ПК-4. Валодаць навыкамі кампрэсіі і разгортвання навуковай інфармацыі, анатавання і рэферавання.

- ПК-5. Умець дасведчана афармляць справавыя паперы і лісты.

- ПК-6. Валодаць навыкамі пабудовы прамовы і выступаць публічна на беларускай мове.

- ПК-7. Валодаць навыкамі талерантных маўленчых паводзін ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

У выніку вывучэння дысцыпліны навучэнцы павінны:

— ведаць:

- ✓ ролю мовы і маўлення ў працэсе сацыялізацыі асобы;
- ✓ функцыі беларускай мовы як асноватворнага кампанента нацыянальнай культуры;
- ✓ канцэпцыі паходжання і этапы развіцця беларускай мовы;
- ✓ сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы, іх камунікатыўныя крыніцы;
- ✓ поўны набор прафесійнай лексікі;
- ✓ тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па адпаведных сферах навукова-прафесійнай дзейнасці;

— умець:

- ✓ успрымаць і ўзнаўляць навуковую галіновую інфармацыю на беларускай мове;
- ✓ перакладаць, анатаваць і рэферыраваць прафесійна арыентаваныя тэксты;
- ✓ вылучаць істотныя факты са спецыяльных тэкстаў пры чытанні і

- ўспрыняцці маўлення на слых;
- ✓ правільна афармляць дзелавыя дакументы;
- ✓ ажыццяўляць прафесійнае маўленне ў розных сітуацыях зносін; захоўваць нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы ў працэсе вуснага і пісьмовага маўлення.

— *валодаць:*

- ✓ валодаць нормамі беларускага літаратурнага маўлення;
- ✓ валодаць нормамі эфектыўных маўленчых паводзін у розных сітуацыях прафесійных і справавых зносін;
- ✓ валодаць уменнем карыстацца моўнымі сродкамі беларускай мовы ў практычнай дзейнасці;
- ✓ валодаць уменнем адэкватнага перакладу мастацкіх, навуковых і спецыяльных тэкстаў з рускай мовы на беларускую (і наадварот) з улікам стылістычнай прыналежнасці і асаблівасці лексіка-граматычнай будовы тэксту;
- ✓ валодаць нормамі афармлення ўсіх відаў пісьмовых работ і дакументаў.

Вывучэнне дысцыпліны “Беларуская мова. Прафесійная лексіка” разлічана на 60 вучэбных гадзін, з іх 34 – аўдыторныя. Рэкамендаваная форма бягучай атэстацыі – залік.

Змест вучэбнага матэрыялу

Тэма 1

Беларуская мова – нацыянальная мова беларускага народа.

Беларуская мова сярод іншых моў свету

Змест і суадносіны паняццяў: мова этнасу, мова нацыі, дзяржаўная мова, родная мова. Мова як сродак камунікацыі. Нацыянальная мова і духоўная культура народа. Беларуская мова – найважнейшы элемент нацыянальнай культуры беларусаў, гарантыя гістарычнага існавання нацыі ў свеце. Значэнне выхавання і навучання на роднай мове для паўнаwartаснага фарміравання асобасных якасцей чалавека як прадстаўніка пэўнага этнасу.

Беларуская мова сярод моў свету. Моўныя сем’і, групы, падгрупы.

Тэма 2

Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы

Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы. Беларуская мова ў сістэме славянскіх моў: праславянскі, агульнаславянскі, старабеларускі і новабеларускі перыяды.

Беларуская літаратурная мова і яе асаблівасці. Прыметы беларускай

літаратурнай мовы (наддыялектнасць, унармаванасць, кадыфікаванасць, поліфункцыянальнасць і іншыя).

Тэма 3

Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе

Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе: стан і перспектывы развіцця.

Паняцце білінгвізму. Білінгвізм як аб'ектыўная рэальнасць у Беларусі. Сацыялінгвістычны, псіхалагічны і філасофска-этычны аспекты білінгвізму.

Паняцце моўнай інтэрферэнцыі. Віды інтэрферэнцыі (арфаэпічная, акцэнталагічная, марфалагічная, лексічная, словаўтваральная, сінтаксічная). Аналіз і рэдагаванне сучасных прыкладаў інтэрферэнцыі.

Трасянка як лінгвістычная і сацыяльная з'ява.

Паняцце моўнай нормы. Норма і кадыфікацыя. Норма і варыянтнасць. Гістарычная зменлівасць моўных нормаў. Працэсы ўнармавання беларускай мовы ў 20-я гады ХХ стагоддзя. Нарматыўнасць і нармалізацыя.

Тэма 4

Арфаграфічныя нормы і змены ў “Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”.

Закон “Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” (2008 г.). Прычыны ўвядзення “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”. Змены ў новай рэдакцыі “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”:

- правапіс галосных о-э-а;
- правапіс галосных е-ё-я;
- правапіс у-ў;
- правапіс суфіксаў дзеясловаў;
- правапіс вялікай і малой літар;
- іншыя змены ў Правілах.

Пераклад як від дзейнасці. Асноўныя прыныцыпы і спосабы навуковага перакладу. Лінгвістычныя асаблівасці і праблемы перакладу з блізкароднасных моў (з рускай мовы на беларускую і наадварот). Заўсёдня і варыянтныя адпаведнікі, безэквівалентнасць. Памылкі, скажэнні, недакладнасці пры перакладзе.

Асаблівасці перакладу тэкстаў з рускай мовы на беларускую. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў пры перакладзе на беларускую мову.

Тэма 5

Культура маўлення і яе асноўныя складнікі Дакладнасць маўлення і лексічныя нормы.

Вызначэнне паняцця “культура маўлення”. Камунікатыўныя якасці маўлення: правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, даступнасць, дарэчнасць,

чысціня, выразнасць, багацце, сцісласць.

Слоўнікавы склад беларускай мовы. Слова як адзінства знака і значэння. Лексічнае і граматычнае значэнні слова.

Нацыянальная адметнасць беларускай лексікі. Моўная карціна свету ў этнасемантыцы слова. Паняцці “моўная карціна свету”, “моўны вобраз свету” ў сучаснай лінгвістыцы. Адлюстраванне ў лексіцы ўніверсальных і нацыянальных кампанентаў культуры. Беларуская безэквівалентная і фонавая лексіка.

Паняцце кантэксту. Варыянтнасць у лексіцы.

Дакладнасць маўлення і памылкі словаўжывання. Дакладнасць слова ў перакладах.

Тэма 6

Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы

Тэрміналогія. Спецыяльная лексіка: тэрміны і прафесіяналізмы. Паняцці “тэрмін”, “тэрміналагічная сістэма”, “тэрміналогія”. Тэрміны агульнанавуковыя, міжнавуковыя, вузкаспецыяльныя. Галіновыя тэрміналагічныя сістэмы.

Гістарычныя вытокі і крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Дзейнасць навукова-тэрміналагічнай камісіі па распрацоўцы навуковай тэрміналогіі ў 20-я гг. XX ст. Роля жывой народнай мовы ў складанні і развіцці беларускай тэрміналагічнай лексікі.

Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай тэрміналогіі. Узаемасувязь тэрміналагічнай і агульнаўжывальнай лексікі (тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя). Інтэрнацыяналізацыя і міжнародная ўніфікацыя навуковай тэрміналогіі.

Тэма 7

Спецыфіка і лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў беларускай мовы

Асаблівасці тэрміналогіі беларускай мовы (сістэмнасць; адсутнасць экспрэсіі, эмоцый; з’явы адназначнасці і мнагазначнасці ў тэрміналагічнай сістэме). Сінанімія, аманімія, антанімія ў тэрміналогіі.

Тэрміны беларускай мовы паводле будовы. Аднаслоўная тэрміналагічная намінацыя, часціны мовы ў тэрміналогіі. Шматслоўная тэрміналагічная намінацыя, віды тэрміналагічных словазлучэнняў.

Тэрміны беларускай мовы паводле паходжання: уласныя і запазычаныя. Асваенне запазычаных тэрмінаў беларускай мовай.

Спецыфіка эканамічнай / юрыдычнай тэрміналогіі. Асаблівасці словаўтварэння і перакладу тэрмінаў эканомікі і іх арганізацыі з рускай мовы на беларускую.

Тэма 8

Упарадкаванне сучаснай беларускай тэрміналогіі

Асноўныя аспекты ўпарадкавання навуковай тэрміналогіі: сістэматызацыя і ўдакладненне навуковых паняццяў і адпаведных тэрмінаў канкрэтных галін навукі (спецыяльна-навуковае, змястоўнае ўпарадкаванне) і сістэматызацыя моўнага афармлення навуковых тэрмінаў (лінгвістычнае ўпарадкаванне).

Прадуктыўныя спосабы словаўтварэння тэрмінаў. Шляхі стварэння новых тэрмінаў. Лексічная і словаўтваральная сістэма беларускай літаратурнай мовы – галоўная крыніца стварэння тэрмінаў і папаўнення тэрміналогіі.

Тыпы слоўнікаў. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі, іх роля і месца ў лексікаграфічнай сістэме беларускай мовы. Сістэма падачы тэрмінаў у тлумачальных і перакладных слоўніках, у слоўніках іншамоўных слоў. Праца са слоўнікамі і іншай дапаможнай літаратурай.

Тэма 9

Правільнасць маўлення і марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы

Правільнасць маўлення як адпаведнасць нормам літаратурнай мовы. Марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы.

Назоўнік. Адрозненні ў родзе і ліку назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Асаблівасці скланення назоўнікаў-тэрмінаў у беларускай мове.

Прыметнік. Лічэбнік. Займеннік. Дзеяслоў. Прыслоўе. Тыповыя памылкі ва ўжыванні розных часцін мовы.

Тэма 10

Лагічнасць маўлення і сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай мовы

Сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай мовы.

Пытанні этнасінтаксісу. Універсальнае і спецыфічнае ў сінтаксічных мадэлях беларускай мовы (пры супастаўленні з рускай і іншымі славянскімі мовамі). Сінтаксічная сувязь кампанентаў словазлучэння ў беларускай мове: асаблівасці дапасавання і кіравання. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў сказе.

Прычыны парушэння лагічнасці маўлення.

Тэма 11

Функцыянальныя стылі і іх моўныя асаблівасці.

Навуковы стыль: асноўныя рысы і жанравая разнастайнасць

Паняцце функцыянальнага стылю. Агульная характарыстыка навуковага, афіцыйна-справавога, публіцыстычнага, гутарковага і мастацкага стыляў. Адметнасці і сістэмныя ўзаемасувязі функцыянальных стыляў.

Навуковы стыль і яго асноўныя рысы (падрыхтаванасць маўлення, перавага пісьмовай формы ў выглядзе маналога, лагічная паслядоўнасць выказвання, сцісласць зместу).

Моўныя сродкі навуковага стылю (насычанасць тэрмінамі, абстрактная лексіка, ужыванне назоўнікаў, пашыранасць формы роднага склону, асаблівая функцыя займенніка *мы*, шырокае выкарыстанне дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў, пашыранасць складаназалежных сказаў з аднароднымі членамі, пабочнымі словамі і ўстаўнымі канструкцыямі, сродкі лагічнай сувязі паміж сказамі і інш.). Выкарыстанне табліц, графікаў, схем.

Жанравая разнастайнасць навуковага стылю. Артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюмэ і інш., агульныя патрабаванні да іх напісання і афармлення.

Навуковы тэкст у камунікатыўным аспекце. Культура маўлення і навуковы пераклад.

Тэма 12

Навуковы стыль. Структурна-семантычныя прынцыпы кампрэсіі інфармацыі. Кампазіцыйна-змястоўная і лінгвістычная арганізацыя анатацыі

Кампрэсія як асноўны від пераапрацоўкі тэксту. Віды кампрэсіі тэксту: анатацыя, тэзісы, рэферат, рэцэнзія. Выпрацоўка навыкаў трансфармацыйных прыёмаў кампрэсіі і разгортвання інфармацыі ў навуковых тэкстах.

Анатацыя. Структурна-семантычны аналіз анатацый. Віды анатацый. Лексічныя сродкі для напісання анатацыі.

Пераклад профільных тэкстаў. Рэдагаванне.

Тэма 13

Навуковы стыль. Рэферат як жанр навуковай літаратуры Жанр рэзюмэ і яго асаблівасці

Рэферат. Азначэнне, сутнасць і прызначэнне рэферата. Класіфікацыя рэфератаў. Лексічныя сродкі для напісання рэферата. Асноўныя патрабаванні да складання рэфератаў.

Афармленне даведачна-бібліяграфічных спасылак у навуковай літаратуры.

Рэзюмэ. Віды рэзюмэ, агульныя патрабаванні да яго напісання і афармлення.

Тэма 14

Афіцыйна-справавы стыль, яго моўныя асаблівасці. Віды афіцыйна-справавых тэкстаў.

Характэрныя асаблівасці афіцыйна-справавога стылю (дакладнасць, пэўнасць, лагічнасць, інфармацыйнасць выкладання).

Агульныя патрабаванні да мовы дакумента. Лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці мовы дакументаў.

Паняцце дакумента. Віды дакументаў (арганізацыйныя, распарадчыя, даведачна-інфармацыйныя). Рэквізіты дакументаў.

Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, дакладная запіска, тлумачальная запіска, аўтабіяграфія, распіска, справавыя лісты і інш.), правілы іх напісання і афармлення.

Тыповыя памылкі, што сустракаюцца пры афармленні службовых папер.

Тэма 15

Публіцыстычны стыль. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення

Публічная прамова. Этапы стварэння прамовы. Логіка-кампазіцыйная пабудова аратарскай прамовы. Прамоўца, яго веды, уменні, навыкі.

Узаемадзеянне вербальных і невербальных (жэсты, міміка, рухі) сродкаў маўленчай дзейнасці.

Тэма 16

Маўленчы этыкет і культура зносін. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення

Прафесійна арыентаванае маўленне. Публічная прамова, улік асаблівасцей аўдыторыі. Выступленне перад аднароднай і неаднароднай аўдыторыяй. Узаемадзеянне прамоўцы і аўдыторыі. Прамоўніцкія прыёмы для падтрымання ўвагі аўдыторыі.

Аналіз красамоўніцкай прамовы.

Тэма 17

Культура прафесійнага маўлення. Выразнасць і дарэчнасць маўлення. Красамоўства ў бізнесе

Паняцці «мова», «маўленне», «маўленчая дзейнасць». Унутранае і знешняе маўленне. Маўленчая дзейнасць – агульная культура чалавека.

Выказванне, сітуацыя і моўца. Камунікацыйная інтэнцыя выказвання. Прагматычныя тыпы выказванняў: сцвярджэнне, абяцанне, пабуджэнне (загад, просьба), пытанне і інш. Прамыя і ўскосныя маўленчыя акты.

Праблема адказнасці асобы за культуру маўлення.

Формулы этыкету. Культура маўленчых зносін ў дзелавой сферы.

**Вучэбна-метадычная карта дысцыпліны
для дзённай формы атрымання вышэйшай адукацыі**

Нумар раздзела, тэмы, заяткаў	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін				Іншае	Колькасць гадзін УСР	Форма кантролю ведаў
		лекцыі	практычныя (семінарыя)	лабараторныя заяткі	кіруемая самастойная работа студэнтаў			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Беларуская мова – нацыянальная мова беларускага народа. Беларуская мова сярод іншых моў свету.		2					
2.	Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы		2					Індывідуальнае і фронтальнае апытанне. Пераклад.
3.	Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе.		2					Навучальны тэст. Апытанне.
4.	Арфаграфічныя нормы і змены ў “Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”. Асаблівасці перакладу з рускай мовы на беларускую		2					Індывідуальная праверка выканання практычных заданняў. Пераклад.

5.	Культура маўлення і яе асноўныя складнікі Дакладнасць маўлення і лексічныя нормы.		2					Бягучы кантроль. Тэст.
6.	Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.		2					Пераклад. Трэнеравачная тэрміналагічная дыктоўка.
7.	Спецыфіка і лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў беларускай мовы.		2					Апытанне.
8.	Упарадкаванне сучаснай беларускай тэрміналогіі.		2					Трэнеравачная тэрміналагічная дыктоўка.
9.	Правільнасць маўлення і марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы.		2					Індывідуальная праверка выканання практычных заданняў. Пераклад.
10.	Лагічнасць маўлення і сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай мовы.		2					Трэнеравачная тэрміналагічная дыктоўка.
11.	Функцыянальныя стылі і іх моўныя асаблівасці. Навуковы стыль: асноўныя рысы і жанравая разнастайнасць.		2					Бягучы кантроль. Тэрміналагічная перакладная дыктоўка.
12.	Навуковы стыль. Структурна-семантычныя прынцыпы кампрэсіі інфармацыі. Кампазіцыйна-змястоўная і лінгвістычная арганізацыя анатацыі.		2					Пераклад.
13.	Навуковы стыль. Рэферат як жанр навуковай літаратуры. Жанр рэзюмэ і яго асаблівасці.		2					Падрыхтоўка рэферата. Складанне рэзюмэ.
14.	Афіцыйна-справавы стыль, яго моўныя асаблівасці. Віды афіцыйна-справавых тэкстаў.		2					Апытанне. Пераклад.

15.	Публіцыстычны стыль. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення		2					Бягучы кантроль. Пераклад.
16.	Маўленчы этыкет і культура зносін. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення		2					Індывідуальнае і фронтальнае апытанне.
17.	Культура прафесійнага маўлення. Выразнасць і дарэчнасць маўлення. Красамоўства ў бізнесе		2					Апытанне. Падрыхтоўка публічнай прамовы.
	Усяго гадзін		34					Залік

**Вучэбна-метадычная карта дысцыпліны
для завочнай формы атрымання вышэйшай адукацыі (5 гадоў навучання/3,5 гады навучання*)**

Нумар раздзела, тэмы, заняткаў	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін				Іншае	Колькасць гадзін УСР	Форма кантролю ведаў
		лекцыі	практычныя (семінарыя)	лабараторныя заняткі	кіруемая самастойная праца студэнтаў			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Беларуская мова – нацыянальная мова беларускага народа. Беларуская мова сярод іншых моў свету.		2/2*					
2.	Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы							
3.	Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе.							
4.	Арфаграфічныя нормы і змены ў “Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”. Асаблівасці перакладу з рускай мовы на беларускую		2					
5.	Культура маўлення і яе асноўныя складнікі Дакладнасць маўлення і лексічныя нормы.							

6.	Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.		2/2*					
7.	Спецыфіка і лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў беларускай мовы.							
8.	Упарадкаванне сучаснай беларускай тэрміналогіі.							
9.	Правільнасць маўлення і марфалагічныя нормы сучаснай беларускай мовы.							
10.	Лагічнасць маўлення і сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай мовы.							
11.	Функцыянальныя стылі і іх моўныя асаблівасці. Навуковы стыль: асноўныя рысы і жанравая разнастайнасць.		1					
12.	Навуковы стыль. Структурна-семантычныя прынцыпы кампрэсіі інфармацыі. Кампазіцыйна-змястоўная і лінгвістычная арганізацыя анатацыі.							
13.	Навуковы стыль. Рэферат як жанр навуковай літаратуры. Жанр рэзюмэ і яго асаблівасці.							
14.	Афіцыйна-справавы стыль, яго моўныя асаблівасці. Віды афіцыйна-справавых тэкстаў.		1					
15.	Публіцыстычны стыль. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення							
16.	Маўленчы этыкет і культура зносін. Асноўныя							

	якасці-паказчыкі паспяховага выступлення							
17.	Культура прафесійнага маўлення. Выразнасць і дарэчнасць маўлення. Красамоўства ў бізнесе							
	Усяго гадзін		8/4*					Залік/Залік*

ДАПАМОЖНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі самастойнай працы студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне «Беларуская мова (прафесійная лексіка)»

Важным этапам у авалоданні ведамі вучэбнай дысцыпліны з'яўляецца самастойная праца студэнтаў. Рэкамендуецца бюджэт часу для самастойнай працы ў сярэднім 1-1,5 гадзіны на 2-х гадзінных аўдыторных заняткі.

Асноўнымі напрамкамі самастойнай працы студэнта з'яўляюцца:

- першапачатковае падрабязнае азнаямленне з праграмай вучэбнай дысцыпліны;
- азнаямленне са спісам рэкамендаванай літаратуры па дысцыпліне, знаходжанне яе ў бібліятэцы і іншых даступных крыніцах, вывучэнне неабходнай літаратуры па тэме, падбор дадатковай літаратуры;
- падрыхтоўка да практычных заняткаў па спецыяльна распрацаваных планах з вывучэннем асноўнай і дадатковай літаратуры;
- падрыхтоўка да выканання дыягнастычных формаў кантролю (тэсты, кантрольныя работы, вусныя апытанні і г.д.);
- падрыхтоўка да заліку.

ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭМЫ РЭФЕРАТАЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

1. Гісторыя стараславянскай графікі: кірыліца і глаголіца.
2. “Кіеўскае кайнэ” або агульнаўсходнеславянская мова: міф ці рэальнасць?
3. “Слова пра паход Ігаравы” – славыты ўсходнеславянскі помнік.
4. Статуты Вялікага княства Літоўскага як адмысловы помнік жывой народнай мовы.
5. Летапісы як помнікі старабеларускага пісьменства.
6. Літоўская метрыка як крыніца вывучэння старабеларускай мовы.
7. “Біблія” Францыска Скарыны – другі пераклад на нацыянальную мову ў славянскім свеце.
8. Гісторыя старабеларускай графікі: кірыліца, лацінка, арабская вязь.
9. Дзейнасць філаматаў і філарэтаў – славетная легенда беларускай гісторыі.
10. Вядомыя прадстаўнікі беларускай літаратуры XIX ст. (Ян Чачот, Уладзіслаў Сыракомля, Ян Баршчэўскі, Аляксандр Рыпінскі, Янка Лучына (Ян Неслухоўскі), Адам Гурыновіч, Альгерд Абуховіч, Карусь Каганец (Казімір Кастравіцкі)), іх уклад у развіццё беларускай мовы і літаратуры.
11. Фалькларысты XIX стагоддзя (Еўдакім Раманаў, Павел Шэйна, Міхал Федароўскі, Уладзімір Дабравольскі) як руплівыя збіральнікі беларускага слова.
12. “Слоўнік беларускай мовы” Івана Насовіча – унікальны твор беларускай лексікаграфіі, навукова-лінгвістычны летапіс народа і часу.
13. “Беларусы” Яўхіма Карскага – энцыклапедыя беларускага жыцця.
14. Беларуская лацінка ў XIX і XX стагоддзях.
15. Роля газеты “Наша Ніва” ў беларускім адраджэнскім руху пачатку XX стагоддзя і станаўленні новабеларускай літаратурнай мовы.
16. Дзейнасць славетных беларускіх літаратараў (Янка Купала, Якуб Колас, Алесь Гарун, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі, Алаіза Пашкевіч, Змітрок Бядуля, Сяргей Палуян) і іх уклад у развіццё беларускай мовы і літаратуры.
17. Палітыка беларусізацыі і дзейнасць Інбелкульта ва ўзмацненні пазіцыі беларускай мовы ў грамадстве.
18. Кадыфікацыя беларускай мовы: “Беларуская граматыка для школ” Браніслава Тарашкевіча.
19. Роля першых беларускіх літаратурных аб’яднанняў (“Маладняк”, “Узвышша”, “Полымя”) у развіцці беларускай мовы і літаратуры.
20. Беларускія мовазнаўцы пачатку XX стагоддзя: тытанізм духу і трагічнасць лёсаў.

ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭМЫ ВУСНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

1. Жыву ў Беларусі і тым ганаруся.
2. Беларуская мова як сродак захавання і існавання культуры беларускай нацыі.
3. Беларуская мова як ключ да разумення іншых славянскіх моў.
4. Кірыла і Мяфодзій – выдатныя славянскія асветнікі.
5. Кірыла Тураўскі – выдатны беларускі аратар.
6. Ефрасіння Полацкая – славуная асветніца.
7. Лёс помнікаў беларускага пісьменства.
8. Сімяон Полацкі – вядомы паэт, публіцыст, заснавальнік жанру дэкламацыі.
9. Мікола Гусоўскі – папулярызатар сваёй Радзімы ў Заходнім свеце, яго ўклад у развіццё беларускай мовы і літаратуры.
10. Літаратурная спадчына Васіля Цяпінскага.
11. Літаратурная спадчына Сымона Буднага.
12. Кастусь Каліноўскі – выдатны публіцыст і прамоўца.
13. Францішак Багушэвіч – выбітны змагар за Беларускае Слова.
14. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч – славуны беларускі драматург, яго ўклад у развіццё беларускай мовы і літаратуры.
15. Дзейнасць славуных беларускіх літаратараў, і іх уклад ў развіццё беларускай культуры.
16. Моўны этыкет беларусаў: гісторыя і сучаснасць.
17. Фразеалагічная скарбонка беларускай мовы.
18. Рэформы беларускага правапісу ў XX-XXI стагоддзях, іх наступствы для развіцця сучаснай мовы.

ПЫТАННІ ДА ЗАЛІКУ

1. Гістарычныя ўмовы ўтварэння, фарміравання і развіцця беларускай мовы.
2. Білінгвізм як аб'ектыўная рэальнасць у Беларусі.
3. Паняцце моўнай інтэрферэнцыі. Віды інтэрферэнцыі.
4. Змены ў новай рэдакцыі "Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі".
5. Асаблівасці перакладу тэкстаў па спецыяльнасці.
6. Паняцці "тэрмін", "тэрміналагічная сістэма", "тэрміналогія".
7. Гістарычныя вытокі фарміравання беларускай тэрміналогіі.
8. Спецыфіка і лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў беларускай мовы.
9. Тэрміны беларускай мовы паводле будовы.
10. Тэрміны беларускай мовы паводле паходжання.
11. Функцыянальныя стылі беларускай мовы і іх асаблівасці.
12. Навуковы стыль, яго асаблівасці.
13. Жанры навуковай літаратуры, іх агульная характарыстыка.
14. Анатацыя. Структурна-семантычны аналіз анатацый. Віды анатацый.
15. Рэферат як жанр навуковай літаратуры. Азначэнне, сутнасць, прызначэнне рэферата.
16. Жанр рэцэнзіі. Тыпы рэцэнзій. Структура рэцэнзіі. Лексічныя сродкі для напісання рэцэнзіі.
17. Афармленне даведачна-бібліяграфічных спасылак у навуковай літаратуры.
18. Афіцыйна-справавы стыль. Паняцце дакумента. Віды дакументаў.
19. Лексічныя асаблівасці мовы дакументаў.
20. Марфалагічныя асаблівасці мовы дакументаў.
21. Сінтаксічныя асаблівасці мовы дакументаў.
22. Заява. Апісанне і ўзор афармлення на беларускай мове.
23. Тлумачальная запіска. Апісанне і ўзор афармлення на беларускай мове.
24. Распіска. Апісанне і ўзор афармлення на беларускай мове.
25. Аўтабіяграфія. Апісанне і ўзор афармлення на беларускай мове.
26. Публічная прамова. Этапы стварэння прамовы. Логіка-кампазіцыйная пабудова аратарскай прамовы.
27. Прамоўца, яго веды, уменні, навыкі.
28. Публічная прамова, улік асаблівасцей аўдыторыі.
29. Асноўныя этапы выступлення. Узаемадзеянне прамоўцы і аўдыторыі.
30. Праблема адказнасці асобы за культуру маўлення.

СПІС РЭКАМЕНДАВАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Асноўная:

1 Губская, В. М. Беларуская мова для эканамістаў: дапам. / В. М. Губская, І. І. Шматкова. – Мінск : БДЭУ, 2019.

2 Губская, В. М. Беларуская мова (прафесійная лексіка): электронны вучэбна-метадычны комплекс для студэнтаў / В. М. Губская [і інш.]. – Мінск : БДЭУ, 2017.

3 Зразікава, В. А. Беларуская мова. Прафесійная лексіка для эканамістаў: вучэб. дапам. / В. А. Зразікава, А. В. Губкіна. – Мінск : Вышэйшая школа, 2016.

4 Навасельцава, І. І. Сучасная беларуская мова: практыкум / І. І. Навасельцава. – Мінск : БДЭУ, 2018.

Дадатковая:

1 Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэбны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Вышэйшая школа, 2017.

Слоўнікі і даведнікі:

1 Бадзевіч, З.І., Гаўрош, Н.В. Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск : Аверсэв, 2016.

2 Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў / уклад. : І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2016.

Інфармацыйна-адукацыйныя крыніцы

1 <http://bnkorporus.info/>

2 <http://mova.na.by/>

3 <http://belazar.belinter.net/>

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

Назва вучэбнай дысцыпліны, якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змест вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
История	Кафедра Эканомиі історыі	Нет Зав. каф. <i>[Signature]</i> Почтава Н.Ч.	N 8 26.03. 2020

ДАПАЎНЕННІ І ЗМЭНЫ ДА ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

на _____ / _____ вучэбны год

№ п/п	Дапаўненні і змены	Падстава

Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры беларускай і рускай моў (пракакол № 1 от 30.08. 2019 г.)

Загадчык кафедры

кандыдат філ. навук, дацэнт _____
(вучоная ступень, вучоная званне) (подпіс)

В.М. Губская
(І.Б. Прозвішча)